
УДК 001.85+016:030(477)

Руслан Руденко

головний бібліотекар

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

Леся Журило

молодший науковий співробітник

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

Генеалогічні довідкові видання: спроба загальної характеристики

У сучасному суспільстві популярно й престижно знати свій родовід, шукати в історичних глибинах своє коріння. Люди прагнуть знати не лише правдиву історію своєї країни, малої батьківщини, села чи міста, звідкіля походять їхні пращури, землі, що дала початок їхньому родові, а й глибоко вивчити коріння цього роду. Часто такі зацікавлення втілюються у статті, а іноді й книги про історію і життя тієї чи іншої родини. З'являється також багато праць довідкового та мемуарного характеру, присвячених відомим і маловідомим, а часом і пересічним родинам.

Одним із напрямів енциклопедичних досліджень є характеристика довідкових видань про визначних діячів української науки, культури, політики, спорту, які не лише реалізували свій творчий потенціал, а й передали його нащадкам; та випрацювання внаслідок такого аналізу наукових засад і принципів підготовки якісних фахових енциклопедій й енциклопедичних довідників, присвячених родинним зв'язкам.

Наукові генеалогічні розвідки базуються цілком на даних персонального характеру — згадках імен, прізвищ суб'єктів дослідження, основних дат життя, місця проживання, кола родичів. Джерела з такою інформацією слугують основою для історичних досліджень не лише з родознавства, а й історії, біографістики, етнографії, краєзнавства та багатьох інших дисциплін. Тому вивчення джерельної бази генеалогії має міждисциплінарне значення і дає цінний матеріал для багатьох суміжних галузей історичної та інших наук. Особливого значення нині набувають методи створення колективних біографій (просопографія), які використовують нові технології опрацювання матеріалів та уможливають реконструювати багатогранні аспекти життя та діяльності цілих династій. До досліджень родоводів долучаються нині й соціологи, які вважають, що подавати просто класичні біографії окремих осіб — це замало для опису й характеристики родини.

Має бути *біограма* — розповідь людини про власне життя, написана нею відповідно до заданої соціологом схеми і вміщена серед біографій представників тієї ж спільноти.

Увага науковців до джерел з генеалогії відповідає загальносвітовій тенденції до перенесення акценту на вивчення людини, родини, мікроспільноти як суб'єктів історії. Небагато галузей історичних досліджень виявляють таке сильне зацікавлення до окремої особи, обставин життя певної родини. Дослідження родоводів окремих сімей створює нові можливості для розгляду традиційних історичних проблем. Сучасні біографи вважають, що особистість варто розглядати на тлі доби; в поле зору дослідників потрапляє і громадська діяльність постаті, і приватне життя (куди входить і внутрішній духовний світ особистості). У цьому випадку родинні стосунки стають важливим аспектом для розуміння певних вчинків досліджуваної особистості, дають змогу простежити формування її світогляду. Академік В. І. Вернадський писав, що «...страшенно важливо, аби із родин ніколи не зникла історія родин. У сім'ях, де довго зберігається подібна історія, завжди є більша можливість для формування сильних характерів...». Він завжди підкреслював, що знання своєї генеалогії є одним із шляхів пізнання світу, й усе своє свідоме життя вивчав родинне минуле (за переказами, документами, свідоцтвами сучасників).

За мету нашого дослідження поставлено вивчення та аналіз досвіду створення енциклопедичних, довідкових та мемуарних видань про відомі українські родини. Картина розвитку справи вивчення українських родоводів може бути повною лише за умови врахування всіх її складових. Для вивчення питання генеалогії важливим є кожний твір, кожна публікація — і високохудожня, і маловартісна, написана «з нагоди». Саме такий, суто фактологічний, підхід покладено в основу створення довідника про видатні родини України, що допоможе вченим підняти весь пласт української родовідної спадщини і дати естетичну оцінку кожному виданню; дозволить з максимальною точністю й достовірністю скласти судження про культурні явища і процеси, отже, створити загальну картину буття української культури на всіх етапах її розвитку.

Проаналізуємо низку видань із зазначеної проблематики. Наприклад, книга доктора мистецтвознавства В. В. Рубана-Кравченка «Кричевські і українська художня культура XIX ст. Василь Кричевський» (К.: Криниця, 2004. — 704 с.) вийшла накладом 1500 примірників. Це дороге видання формату А4 в суперобкладинці на крейдяному папері. На форзаці вміщено генеалогічне дерево українською й англійською мовами. Є передмова та післямова, хроніка життя і творчості, зміст подано обома мовами. В анотації сказано: «Книга «Василь Кричевський» — перша частина трило-

гії «Кричевські і українська художня культура ХХ століття», що розпочинає серію видань «Мистецькі роди України». Серія присвячена художній еліті, творчість і доля якої яскраво фокусують драматизм шляхів української культури, виявляють її самобутність і внесок у світову скарбницю. У книзі йдеться про життєвий і творчий шлях родоначальника потужної мистецької династії, художника універсального таланту — Василя Кричевського — одного з великих Майстрів ХХ століття, які відкривали нові обрії творчості. На жаль, знайти хоча б ще одне видання з цієї серії нам не вдалося. Очевидно, започаткована таким солідним виданням серія через певні причини так і не знайшла свого продовження.

Творець нової української архітектури і перший художник кіно, живописець, графік і сценограф, майстер ужиткового мистецтва й дизайнер, педагог, дослідник і знавець народної творчості — усе це Василь Кричевський, ключова постать українського мистецтва минулого століття. Книга містить великий документальний та ілюстративний матеріал, який дозволяє глибше зрозуміти мистецтво майстра й відчути час, у який він жив і творив».

Праця «Визначні постаті України: Андрій Чайковський та Теофіл Окуневський: Збірник наукових праць, присвячених 150-річчю від дня народження Андрія Чайковського (2007) та Теофіла Окуневського (2008)» (Львів: Афіша, 2010. — 309 с.) вийшла накладом 300 примірників як друга частина у серії «Визначні українці»; її підготовлено спільними зусиллями Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного та Наукової фундації Андрія Чайковського.

Книгу визначено як наукове видання, що має поважну редколегію, у складі якої кандидати та доктори наук, а також трьох рецензентів. Видання рекомендувала до друку вчена рада Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України. Анотації та зміст подано українською та англійською мовами. Є допоміжні покажчики — особовий, географічний, а також список світлин. Книга ілюстрована чорно-білими фото.

Це, власне, збірник наукових праць, присвячений 150-річчю від дня народження видатних українських громадських, культурних та державних діячів Андрія Чайковського (1857 — 1935) та Теофіла Окуневського (1858 — 1937). У додатку опубліковано документальні матеріали про видатну родину Окуневських, яка дала світові цілу плеяду діячів української науки, культури та політики. Книга складається з трьох частин. До першої («Андрій Чайковський у контексті доби») та другої («Родина Окуневських у суспільно-політичному житті Галичини та Буковини») частин увійшли наукові статті, в основі яких є доповіді, виголошені на міжнародних наукових

конференціях, проведених у Львові та Городенці. У третій частині — «Додатках» — подано документи та матеріали, які стосуються діяльності цих визначних представників українського народу: деякі біографічні матеріали, листування, програми ювілейних конференцій тощо. Особливо цінний, представлений Н. Кобрин, родовід Окуневських, листування братів Окуневських (зокрема листи до І. Франка). Ці тексти наново відчитані й мають науковий коментар. Уміщено також матеріали до бібліографії Теофіла Окуневського, зокрема його публікації і виступи та література.

Книга М. О. Кучеренка, С. М. Панькової та Г. В. Шевчук «Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського)» (К.: Київ, 2006. — 664 с.) вийшла накладом 3000 примірників як науково-популярне видання. Вона має наукового редактора і трьох рецензентів — двох докторів й одного кандидата історичних наук. Епіграфом взято слова М. Грушевського: «...я собі сотворив своєрідну релігію сім'ї, положив в основу обов'язок любити своїх рідних і передусім своїх батьків, братів і сестер, не зважаючи ні на що, тремтіти за їх життя і здоров'я, служити їм і піклуватися ними і над усе цінити можливість жити вкупі і тим тішитись як найвищим щастям». Переднє слово завідувачки Історико-меморіального музею Михайла Грушевського С. Панькової. Книга складається з двох частин: «Грушевські» й «Оппокови». У межах кожної частини є по кілька розділів, кожен з яких має свого автора. Наприкінці книги вміщено великий за обсягом розділ «Генеалогічні схеми та біографічний покажчик до них». Видання має довідково-допоміжний апарат — географічний та іменний покажчики. Усі представлені матеріали паспортизовано, є покликання на архіви та видання (окремо списку літератури немає). Книга ілюстрована чорно-білими світлинами.

Працю В. М. Самородова, С. Л. Кигим та Л. В. Ольховської «В. І. Вернадський та В. Г. Короленко: у поєднанні долі і поглядів» (Полтава: РВВ ПДАА, 2013. — 60 с.) кваліфіковано як наукове видання і рекомендовано історикам науки, музейникам, краєзнавцям. Вона вийшла накладом 150 примірників під загальною редакцією В. М. Самородова. Автори присвятили цю працю знаковим подіям — 150-річчю від дня народження В. І. Вернадського та 160-річчю В. Г. Короленка. У книзі викладено цікаві відомості про спільність родоводу всесвітньо відомих особистостей: натураліста В. І. Вернадського та письменника В. Г. Короленка, наведено нові, раніше невідомі факти родинних стосунків троюрідних братів, проаналізовано спорідненість їх поглядів та вчинків.

Книга Р. Т. Кирчіва «Родина Кирчів» (Ужгород: Вид-во «Гражда», 2010. — 272 с.) вийшла накладом 150 примірників і належить до категорії мемуарних видань. У ній є зміст, виокремлено розділи «Родове ім'я» (про

походження прізвища), «Родове гніздо» (про село Корчин, звідки почався рід), «Родовід» (про відгалуження селянської родини Кирчів). Найбільший за обсягом розділ — «Родові постаті» — вміщує оповіді, спогади за окремими персоналіями — представниками роду за поколіннями з виділенням чоловічих та жіночих постатей і їхніх нащадків. Текст ілюстровано чорно-білими світлинами. Книгу до видання повністю підготували члени родини, більшість із яких — науковці.

Праця Т. В. Березовської «Історичний портрет роду Аркасів» (Миколаїв, 2005 (або 2006). — 215 с.) є монографією, яку рекомендувала до друку вчена рада Миколаївського аграрного університету. Дослідження має двох рецензентів — докторів історичних наук. 2003 року авторка захистила кандидатську дисертацію на тему «Рід Аркасів: просопографічний портрет на історичному тлі доби», тому, очевидно, ця книга є опублікованим дещо розширеним і доповненим текстом її кандидатської роботи. Монографія вийшла накладом 50 примірників. У ній уперше висвітлено історію одного з найвизначніших родів України — Аркасів. На основі великого масиву архівних матеріалів, переважну більшість яких уперше введено до наукового обігу, створено історичний портрет роду Аркасів, що близько 12 років проживав на півдні України. В анотації зазначено, що вона «розрахована на викладачів вищих закладів, вчителів, студентів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться історією». Книга складається зі вступу, 4-х розділів, списку використаних джерел та літератури, а також додатків.

Автор книг «Родоводи: Антоновичів, Мосцеланових, Нарановичів, Огієвських, Терещенків» (Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2006. — 41 с.) та «Родовід Линтварьових. Серія «Дворянство Сумщини» (Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2006. — 31 с.) — Олександр Миколайович Козлов — історик за освітою, мистецтвознавець, працівник Державного архіву Сумської області, член Українського геральдичного товариства. Книги вийшли накладом 50 примірників кожна. Фото в них немає. В обох книгах є списки джерел — переважно архівні документи. Перша книга побудована у вигляді біографій членів названих родин, написаних на основі вперше виявлених і впроваджених в обіг архівних документів, опрацьованих в обласних архівах України та Росії. Книга «Родовід Линтварьових. Серія «Дворянство Сумщини» побудована у вигляді біографій (швидше коротких біографічних довідок) 128 членів родини, написаних на основі вперше виявлених і впроваджених в обіг архівних документів, опрацьованих в обласних архівах України та Росії. У виданні йдеться про дворянський рід Линтварьових з колишнього Сумського повіту Харківської губернії. Подаючи родовід, автор акцентує увагу на введенні у науковий обіг уперше виявлених архівних матеріалів з історії цього роду. Хронологічні рамки дослідження — XVII — XX ст.

Автор книги «Літопис роду Дольницьких. Документи, матеріали, спогади: генеалогічне дослідження» (Львів: Вид-во Українського католицького університету, 2004. — 655 с.) — Олег Володимирович Дольницький — присвятив її «Світлій пам'яті отця-прелата Ісидора Дольницького». Наклад не зазначено. Це видання цілком можна кваліфікувати як наукове, бо і рекомендовано його історикам, етнографам, богословам, викладачам і студентам — усім, хто цікавиться генеалогією свого роду й минувшиною рідного краю. Воно розповідає про виникнення, становлення і розвиток старовинного українського галицького роду Дольницьких за 300 минулих років. Автор використав великий документальний і літературний матеріал, дослідив родинні зв'язки членів роду та споріднених сімейних династій, описав життя й діяння предків, розкрив маловідомі сторінки з історії Української Греко-католицької Церкви. Книга має зміст. Розпочинається вона зі вступного слова, розділу «Від автора», на початку подано також перелік умовних скорочень.

Книга складається із шести розділів та додатків. Кожен із розділів поділено на підрозділи. Перший розділ присвячено джерелам та методології досліджень (усні перекази, письмові генеалогічні джерела — як приватного, так і офіційного походження). Коротко викладено загальні методологічні підходи. Другий розділ — «Корені», у якому представлено легенду про початок роду, зроблено спробу етимологізувати прізвищеві назви «Преплесь», «Дольний»; гіпотетичну концепцію початку роду, про утворення трьох гілок роду тощо. Третій розділ — «Духовний початок роду» — присвячений отцю Теодору Дольницькому та трьом першим гілкам роду. Четвертий розділ («Дерево роду») дає генеральну схему генеалогічного дерева роду Дольницьких, генеалогічні таблиці та коментарі за гілками роду, а також матеріали про роди, споріднені з Дольницькими. П'ятий розділ — «Структура й функція родини» — присвячений представленню родини у світлі християнської віри, схарактеризовано типи родин і домогосподарств, подано структуру селянської родини й домогосподарства, еволюцію їхніх родин. У шостому розділі — «Видатні представники роду (родова еліта)» подано інформацію про шістьох представників роду — священників, науковця, оперного співака, редактора, мисткиню. Книга має добрий допоміжний апарат — у додатках подано іменний та географічний покажчики, покажчик генеалогічних таблиць, перелік ілюстрацій. Текст доречно ілюстрований чорно-білими світлинами, є також фото документів. Усі фото підписані. Є покликання на походження тих чи інших матеріалів (архіви особових справ, анкетні дані, церковні метрики тощо).

Окремо варто зупинитися на книгах, підготовлених генетиком за фахом Зиновією Служинською, яка є членом Товариства медичних генетиків

України та Українського геральдичного товариства, зокрема його генеалогічної секції. Книга З. Служинської «Рід Калинюків» (Л.: Арсенал, 1997. — 35 с.) є виданням Генеалогічної секції товариства «Просвіта» у серії «Український родовід». Наклад книги не зазначено. Є життєпис Петра Калинюка, схеми родоводів його та Калинюків з Богдана, дітей і внуків його ж і Вільми Бакай. Видання ілюстроване неякісними, маленькими чорно-білими світлинами. Є також фото деяких документів, які практично неможливо прочитати. Подано короткі біографії членів родини. Списку використаної літератури немає.

Видання З. Служинської «Рід Білинських» (Львів: Арсенал, 1998. — 262 с.) має альбомний формат. Наклад книги не зазначено У ній уміщено чорно-білі світлини, герби родин, схеми родоводів (у вигляді таблиць). Є зміст, іменний покажчик, подано великий список літератури. Книга має рецензента — кандидата історичних наук. Автор також висловлює подяку за допомогу в підготовці видання науковцям — історикам І. Мицьку та І. Скочилиасу, які дали згоду на друк своїх наукових праць у цій книзі. В анотації видання схарактеризовано так: «Дослідження історії роду старовинного священичого середовища, починаючи з 1761 року до сучасних днів, розкриває сутність прадавніх традицій та звичаїв, пробудження національної свідомості, а також віддзеркалює маловідомі історичні події Тернопільщини: часту зміну влади, при якій кожний «визволитель» ніс економічну, соціальну та духовну руйнацію.

Естафета поколінь вирисовує демографічні втрати — фізичне знищення членів родини або усунення їх з репродуктивного процесу внаслідок перебування в німецьких концтаборах чи довготривалого відбування кари в совєцьких Гулагах, відбиває діяльність українців та події Визвольних змагань в 1918 — 1919 роках, героїчну боротьбу 1944 — 1953 років, політику окупантів супроти українців, а також вплив генофонду за межі України. На основі архівних досліджень подано дерева роду «за мечем» і «за кужелем» та короткі відомості про членів роду, всього охоплено 728 осіб з 14 поколінь. «Рід Білинських» — книга-дослідження — розрахована на широке коло читачів, істориків, краєзнавців, педагогів, біологів, етнографів та тих, хто цікавиться генеалогією. А для нащадків цього великого роду, які розкидані по всьому світу, буде теплою згадкою про свою прабатьківщину».

Книга «Із забуття: Генеалогічні дослідження» (Львів: Галицька видавнича спілка, 2002. — 144 с.), упорядником якої є З. Служинська, вийшла накладом 500 примірників. До збірки ввійшло вісім статей різних авторів, де відтворено родові дерева о. Лева Джулинського, Савчинських, Крушельницьких, Старицьких, Черняхівських, Платона, Левка та Володимира

Симиренків, які в умовах тоталітарного режиму зазнали репресій, а згодом замовчування. Автори намагалися показати середовище, в якому формувалися, а згодом реалізувалися здібності й таланти індивідуумів. Текст ілюстровано чорно-білими світлинами. Не всі статті містять генеалогічні схеми, але є, наприклад, схема родоводу Лисенко — Старицьких.

Принагідно зауважимо, що саме З. Служинська (разом із М. Шамеко) є автором однієї із перших у незалежній Україні наукових праць, присвячених питанням генеалогії, у якій представлено методи складання родоводів, їх аналіз та схеми записування інформації (див.: Служинська З., Шамеко М. Генеалогія. Ч. 1: Побудова, аналіз та застосування родоводів. — Львів, 2000). Для студентів та учнів вона підготувала низку буклетів: «Пізнай свій рід», «Успадкування хвороб та талантів», «Чи знаєш хвороби своєї родини», а також монографію «Популяції» (Л.: Галицька видавнича спілка, 2005. — 112 с.).

Наклад видання З. Служинської «Літопис роду Волинців» (Л.: Галицька Видавнича Спілка, 2009. — Кн. 2. — 153 с.) не зазначено. Книгу ілюструє велика кількість чорно-білих фото членів родини, різних документів, є навіть колажі. Наприкінці вміщено список літератури. Можна припустити, що авторка має певну належність до цього роду або ж описує родину своїх однофамільців — Служинських.

За редакцією З. Служинської вийшла у світ і книга Марії та Ярослава Ганіткевич «Родовід Ганіткевичів та споріднених родин» (Львів, 2007. — 120 с.). Її кваліфіковано як науково-популярне видання, що «розраховане на членів і нащадків описаних родин, жителів Надбужанщини, і буде корисним для тих, хто цікавиться генеалогією та українськими родоводами». Наклад не зазначено. Книга має зміст, складається з 8-ми розділів. У ній представлено генеалогію роду Ганіткевичів від початку 18 ст. (1734 р.) до наших днів (8 — 10 поколінь). У першому розділі описано Сокаль як родинне місто Ганіткевичів від першої половини 18 ст. і до нашого часу. Другий розділ присвячено кореням роду Ганіткевичів (18 — 19 ст.), третій — першому — четвертому поколінням роду. Далі кожен окремий розділ присвячено окремому роду. У вступі детально пояснено, які умовні позначки використано у книзі, зокрема, що римськими й арабськими цифрами в дужках після імені та прізвища подано місце особи в генеалогічній схемі, наприклад, VI.12: VI — покоління, 12 — порядковий номер особи серед покоління. На схемах квадратами позначено чоловічі особи, колами — жіночі.

Подано короткі біограми (такий термін вжито авторами в анотації) понад 550 осіб, наведено дати народження і смерті, професії, вид заняття, зацікавлення, участь у громадському житті й у національно-визвольних

змаганнях. Подано окремі широкі спогади, уривки публікацій. Використані архівні матеріали паспортизовано. Наведено 11 таблиць зі схемами родових дерев; згадано понад 160 родин; книгу ілюструють 200 родинних чорно-білих та кольорових світлин, що вміщені блоками.

Серед аналізованої літератури особливо виокремлюється представлення родини у виданні «Епістолярна спадщина родини Нечаєвих (кінець XVIII — перша половина XX століття)» (упорядники: С. Абросимова, І. Анцишкін, Н. Сурева та інші. Наук. ред. А. Бойко. — Запоріжжя: РА «Тандем — У», 2003. — 488 с.), що вийшло накладом 200 примірників як третій том у серії «Джерела з історії Південної України». Книга є науковим виданням; у ній зазначено ім'я наукового редактора тому. За змістом і структурою воно дещо відрізняється від уже описаних, оскільки є спробою представити окрему родину, її життєпис через листування. Тут вміщено комплекс родинного листування катеринославських дворян Нечаєвих, що містить 614 листів декількох генерацій цього роду і вирізняється широким хронологічним (1784 — 1956), географічним і тематичним діапазонами. Ці матеріали — цінне джерело для розвідок у різних галузях гуманітарного циклу. Книга призначена всім, хто цікавиться історією України XVIII — XIX ст., розвитком міждисциплінарних досліджень у царині вивчення приватного життя, історії ментальностей, гендеру, генеалогії тощо.

Складається з восьми розділів. Перші дві наукові розвідки стосуються епістолярної спадщини Нечаєвих в історичному контексті взагалі та як джерело історії дворянства Південної України кінця XVIII — першої половини XIX століття зокрема. Ці дві частини книги та текст «Від упорядників» подано також англійською мовою. Перший розділ цілком присвячено листуванню. Листи погруповано: листи Г. В. Нечаєва до батьків, листи батьків до сина, листи знайомих з Харкова, листи знайомих з інших регіонів тощо. У четвертому розділі подано листування інших представників роду Нечаєвих. У п'ятому — ділове листування Г. В. Нечаєва. У шостому розділі представлено реєстр документальних матеріалів Нечаєвих, що зберігаються в державних та приватних архівах. Сьомий розділ присвячений листуванню нащадків Г. В. Нечаєва. У восьмому вміщено спогади, далі — науковий коментар. У додатках (рос. мовою) подано генеалогію дворянського роду Нечаєвих, їхній «родословець», катеринославську гілку Нечаєвих і Савицьких, а також нотатки однієї з представників родини — О. Алексєєвої (Гулюкіної). До основного тексту додано довідковий апарат у вигляді іменного та географічного покажчиків. Книга ілюстрована світлинами.

Представимо також кілька видань історика, краєзнавця П. Арсенича, що присвячені відомим в Україні родинам.

1. Книга «Родина Озаркевичів» (Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1998. — 63 с.) вийшла накладом 550 примірників. У ній є зміст, список використаних джерел та літератури. Вступ автор присвятив висвітленню культурно-громадської діяльності греко-католицьких священників у ХІХ — на поч. ХХ ст. Далі подано оповіді окремими розділами про окремих представників роду. Текст ілюстрований чорно-білими фото.

2. Наклад книги «Родина Шухевичів» (Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1995. — 116 с.) не зазначено. У ній є зміст, список використаних архівних та рукописних джерел, додано бібліографію. Оповіді подано окремими розділами за персоналіями. Текст ілюстрований чорно-білими фото.

3. Книга П. Арсенича та Т. Федоріва «Родина Бандерів: до 90-річчя від дня народження та 40-річчя трагічної смерті провідника ОУН Степана Бандери (1909—1959)» (Івано-Франківськ, 1998. — 103 с.) вийшла накладом 1000 примірників і кваліфікована як історико-краєзнавче видання. У книзі є зміст, список використаних джерел та літератури. Матеріал викладено за персоналіями. Текст ілюстрований чорно-білими фото.

4. Працю «Священничий рід Бурачинських» (Івано-Франківськ, 2004. — 191 с.) кваліфіковано як наукове видання. Наклад не зазначено. Має двох рецензентів — докторів історичних та філологічних наук і рекомендована до друку кафедрою історії України Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. У книзі є зміст. Вступ автор присвятив висвітленню культурно-громадської діяльності греко-католицьких священників у ХІХ — поч. ХХ ст. Далі подано оповіді окремими розділами за родами. Є також список прізвищ з родоводу Бурачинських. Текст ілюстрований чорно-білими фото.

Книга В. Терлецького «Роде наш красний. Ушинські крізь призму століть» (Суми: Собор, 2001. — 216 с.) вийшла накладом 500 примірників, кваліфікована як науково-популярне видання і розрахована на краєзнавців, істориків, педагогів, студентів-гуманітаріїв та широке коло читачів. У ній ідеться про представників українського дворянського роду Ушинських, їх внесок у скарбницю вітчизняної культури, зокрема, просвітництво та педагогіку. Подані також розшукані автором упродовж майже 35 років архівні справи, документи, спогади про К. Д. Ушинського та його нащадків, статті деяких біографів, дослідників діяльності педагога, висвітлено широкі й глибокі зв'язки роду з древнім Сіверянським краєм (зокрема, з територією нинішнього Шосткинського району). Друга частина книги містить додатки — 1) архівні матеріали (листи, свідоцтва про народження окремих членів родини, посвідчення, атестати тощо); 2) спогади; 3) окрему час-

тину становлять некролог та матеріали конференції, присвяченої пам'яті К. Ушинського. На жаль, у книзі немає ілюстративного матеріалу.

Книга Євгенія Бутенка «Родословная Старицких» (Глобино: Полиграфсервис, 2005. — 58 с.) вийшла накладом 130 примірників російською мовою і кваліфікована як монографія. Судячи з назви, книга повинна містити значний обсяг інформації, але кількість сторінок (58) суперечить цьому факту. У ній уміщено лише декілька чорно-білих світлин. В анотації зазначено, що ця книга — «это исследование рода Старицких, которые ведут свою родословную от Московских князей — Рюриковичей. Они потомки удельных Великих князей Владимира Суздальского, а затем и Москвы. Автору удалось отыскать около 29 поколений этого большого рода Старицких, живших в XVI — XX столетиях. Потомки Старицких и сейчас живут во многих странах мира и в том числе у нас на Украине. Один из них гражданин России Евгений Николаевич Шипунов. Ему и посвящается эта книга». З цієї анотації ми дізнаємося, що книгу присвячено одному з нащадків роду, а не родині Старицьких, як заявлено в назві книги. Монографією це видання назвати важко, оскільки книга не має тих ознак, які визначають її як монографію — «наукове або науково-популярне книжкове видання повного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи кільком авторам» (Словник-довідник основних видавничих термінів для практики наукових установ. — К., 2009. — С. 34—35).

Видання В. С. Перерви «Графи Браницькі: підприємці та меценати» (Біла Церква: Видавець Пшонківський О. В., 2010. — 270 с.) опубліковано накладом 4000 примірників і кваліфіковано як наукове видання, хоча призначено для широкого кола читачів. Є помітка про те, що її рекомендовано до друку Вченою радою Білоцерківського інституту економіки та управління ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Книга вийшла у форматі А4, має високий рівень поліграфії, кольорові ілюстрації. На основі багатого джерельного матеріалу автор спробував максимально широко висвітлити підприємницьку та меценатську діяльність однієї з найзаможніших магнатських родин України кінця XVIII — початку XX ст. Дослідження ґрунтується на понад тисячі архівних документів з архівосховищ Києва, Москви, Санкт-Петербурга, Житомира, Хмельницького, Вінниці, Одеси, Черкас. Більшість документальних даних опубліковано вперше. Видання насичене свіжою джерельною інформацією і розповідає про одну з найяскравіших сторінок у історії вітчизняного підприємництва і меценатства.

Складається з трьох розділів. Перший розділ — «Графи Браницькі: спроба колективного портрета» — цілком присвячений представникам родини Браницьких, їхнім родинним зв'язкам, описові їхніх характе-

рів і доль; подано також інформацію про їхніх нащадків. У цьому розділі справді зроблено спробу подати колективний портрет родини. Другий розділ («Підприємницька діяльність графів Браницьких: від аграрного новаторства до індустріального модерну») присвячений суто підприємницькій діяльності Браницьких у сільському та лісовому господарствах, тваринництві, промислових галузях; описано механізми управління маєтками. У третьому розділі — «Історична географія підприємницької та меценатської діяльності графів Браницьких» — представлено опис володінь графів Браницьких у різних куточках України, зокрема Києва, Київщини (Білоцерківщини, Богуславщини, Васильківщини та ін.), Черкащини, Одещини та Криму, Волині (Любомльсько-Шацький маєток), Поділля.

Книга Є. А. Чернецького «Село Острів на Росі та давній рід Пилипців (Пелепців)» (Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2009. — 120 с.) кваліфікована як науково-популярне видання. Наклад не зазначено. Автор присвятив цю книгу своїм батькам. Вона, як і попереднє з описаних тут, має високий рівень поліграфії, формат А4, кольорові ілюстрації. Дослідження присвячено родоводу Пилипців (Пелепців) — одному із старовинних селянських родів Середнього Поросся. Розглянуто історію с. Острів та його мешканців. Наведено відомості про острівські роди станом на кінець XVIII ст. Видання багато ілюстроване світлинами краєвидів, пам'яток села Острова та фото членів родини Пилипців, а також с. Степок — нового родового гнізда. У книзі зроблено спробу дати так званий поколінний розпис родини: Пилипці (Пилипченки, Пелипці, Пелепці) — усього нараховано 278 членів роду. Простежено варіанти прізвищевих назв і прізвищ, які мали і мають члени родини. Уміщено генеалогічні таблиці та герб одного з представників роду — Олександра Пелепця. Є список використаних джерел та літератури.

Книга Г. Д. Кобринського, Ю. Г. Кобринського і Д. Ю. Кобринського «У дзеркалі родоводу» (2-ге вид., випр. та доповн. — К., 2009. — 408 с.) вийшла накладом 200 примірників. Матеріали в ній уміщено російською й українською мовами. Адресовано її шанувальникам історії, краєзнавцям, дослідникам свого роду. В анотації зазначено мету і зміст дослідження: «У книзі досліджується історія Роду Кобринських, яка сягає корінням у середні віки. Гіпотези і легенди пов'язують витoki Роду з поліським князівством з центром у місті Кобрин. Але фактично родовід бере початок у першій половині XIX століття у м. Звенигородка, що на Черкащині. Головний зміст дослідження становить історія української гілки Роду Кобринських. Старанно вивчено етнічний і кількісний склад, прізвища й імена, освіту й професії, захоплення й уподобання восьми поколінь родичів». Велику увагу приділено одній із героїчних сторінок історії цього роду — участі

у Великій Вітчизняній війні (1941 — 1945 рр.); розповідається також про однофамільців, які проживали або проживають в Україні та за кордоном. Авторський колектив книги «У дзеркалі родоводу» відзначено Подякою Ради Черкаського Земляцтва «Шевченків край» у м. Києві за вагомий внесок у збереження та відродження історичної пам'яті Черкащини, славних народних традицій, а також активну співпрацю з Черкаським земляцтвом.

Слово «Рід» автори книги пишуть з великої літери. Видання цікаве надзвичайно широким діапазоном представленої інформації, що стосується описуваної родини. Вочевидь, автори дуже скрупульозно добирали матеріали й дані про родину. Книга складається із 13 розділів та різного за тематикою додаткового й довідкового матеріалу. У передмові та першому розділі вміщено статті інших авторів: Е. І. Лозової «Пишатися славою предків» та В. Олефіренко «Велика рідня» — у передмові, О. І. Саєнко «Звенигородка — одна така» у першому розділі, який присвячений малій батьківщині родини — Звенигородці. У другому розділі відображено участь представників родини в історичних подіях, зокрема у Великій Вітчизняній війні, та основні події в історії роду в XXI столітті. Різноманітною є інформація, представлена в третьому розділі книги — «Генеалогія Роду». Тут висловлені міркування авторів про те, навіщо нам потрібна генеалогія, зроблено спробу дослідити походження прізвища Кобринських, представлено генеалогічне дерево роду. Цікаво подано календар днів народження представників Роду, простежено певну символіку чисел у датах, що стосуються його представників. Наведено також імена та прізвища членів родини, подано знаменні та пам'ятні дати у житті Роду в першій половині XXI століття. Два розділи — четвертий та шостий — цілком присвячені фотохроніці роду, де подано світлини представників різних гілок роду (Кобринські-Дмитровичі, Литвиненки, Івченки, Нестерови, Кобринські-Івановичі, Коцарі). У п'ятому розділі подано географічні назви, пов'язані з прізвищем Кобринських. Шостий розділ — «Добрі справи Роду» розповідає про успіхи членів родини «в труді та службі, служінні Вітчизні, в освіті та науці, у творчості». Оскільки дехто з родини має поетичний хист, то у восьмому розділі книги — «Поетична творчість» — уміщено поезії Людмили Кобринської (Снітко), Наталії Кобринської (зокрема, й відгуки на її творчість), Наталії Лісової (Слинько), Олега Некраси, Наталії Слинько (Церковної). Розділ «Світ захоплень» автори книги присвятили ролі спорту в житті Роду та іншим уподобанням чи хобі Кобринських. В одинадцятому розділі представлено інформацію про однофамільців. Подано також основні публікації.

Після основних розділів уміщено різного роду додаткову інформацію, зокрема: подяки всім, хто долучився до написання історії Роду; адреси для

доповнення даних про історію та сучасність Роду; покажчик прізвищ, які трапляються у виданні; склад Ради Старшин Роду; поради тим, хто починає займатися історією свого Роду; інформація про авторів історії Роду; використані література та документи, листування. Є зміст книги українською і російською мовами, багато світлин різних років. Представлено також герб та гімн роду. Подано кількісний склад роду, наприклад: Кобринські (Дмитрієвичі) — 57 сімей, 163 особи і т. д. Дуже ретельно зібрано інформацію про чоловічі й жіночі імена, які давали в родині; перелічено родичів, у яких збігаються імена і прізвища, одиничні імена, зазначено, кого названо на честь предків; уроджені Кобринські, які перейшли на інші прізвища; під яким знаком зодіаку народилися тощо. Є навіть інформація (зауважимо, що такі відомості не подано в жодній з книг, які ми проаналізували) про домашніх тварин (коти, собаки, коні), яких тримали члени родини Кобринських, зокрема подані їхні родоводи і клички.

Книга В. В. Плошка «Мій родовід: історичне дослідження» (Ніжин: Видавництво «Аспект-Поліграф», 2007. — 244 с.) вийшла накладом 500 примірників і призначена для широкого кола читачів. Автор пропонує дослідження родових дерев Плошків і Сакунів, починаючи з кінця XVII століття. Вивчено коріння та розгалуження роду Плошків: Ольшанських («Токовенки», «Михни», «Каляни», «Гавриші»), Канівщинських, Грабівських, Сезьківських. Прослідковано історію родів Сакунів: Городнянських («Колоші», «Домашенки»), Серед («Костянки», «Гудьоли»), Ступаківських, Щурівських, Ольшанських. Ілюстровано чорно-білими світлинами, взятими з сімейного архіву (люди, хати, церкви), подано схеми (генеалогічних дерев, план-схема дворища), які намальовані й написані «від руки». Є зміст книги і перелік ілюстрацій. Рід розписано по батьківській і материнській лінії. Оповіді побудовано за географічним принципом, тобто за населеними пунктами, у яких проживають родини. Це добре ілюструють назви окремих розділів книги, зокрема: «Про Ольшану», «Мої пошуки роду Плошків у Прилуках», «Плошки з села Канівщини», «Географія Плошків», «Сезьківське відгалуження роду Плошків». Далі оповіді подано за персоналіями із зазначенням прізвищ і місцевих назв роду: «Сакуни — «Колоші»», «Сакуни — «Домашенки»», «Прабаба Мотря», «Андрій Сакун — «Колоша»», «Про Івана «Колошиного»», «Про Василя «Колошиного»», «Середі-«Костянки»», «Ще про Івана «Колошиного»» та ін.

Книга «Наше прізвище Букет» (авт.-упоряд. Є. Букет. — К.: О. Пугач, 2010. — 159 с.) вийшла накладом 500 примірників і призначена для краєзнавців, істориків та всіх, хто цікавиться генеалогією й українськими родоводами Правобережної Київщини, а також для широкого кола шанувальників минувшини. В ній наведено генеалогію роду Букетів від початку

XVIII століття до наших днів (9—11 поколінь, понад 550 осіб), досліджено походження прізвища (загалом багато уваги приділено ономастичним питанням, зокрема походженню прізвища Букет та деяким теоретичним аспектам науки про оніми). Описано історію села Грузького (нині — Макарівський район Київської області) з часу його заснування до 1793 року, проаналізовано 86 грузецьких прізвищ. Подано короткі біографічні відомості понад 200 осіб, вказано дати народження і смерті, зазначено освіту, професію, зацікавлення, участь у громадському житті. Наведено генеалогічні таблиці. Книжку ілюструє 100 родинних світлин. Подано спогади, уривки публікацій про життя і діяльність окремих осіб. Також у виданні представлено інформацію про однофамільців із Франції, Великобританії, країн Бенілюксу, Польщі, Молдови, Білорусі, Росії та інших. У книзі є зміст, але розділи не пронумеровано.

Книга Є. М. Симоновича «Родовід Саковичів» (Рівне: Азалія, 2008. — 316 с.) вийшла накладом 300 примірників. Містить чорно-білі фото портретного формату. Родоводи представлено за поколіннями. Додано покажчик імен (у деяких осіб зазначено рік народження), пояснення абревіатур і мовних скорочень, а також наведено основні використані джерела (оформлені не за стандартом).

Друга книга Є. М. Симоновича — «Родовід Симоновичів» (Рівне, 2004. — 512 с.) — вийшла накладом 600 примірників. У ній так само, як і в попередній книзі, уміщено чорно-білі фото портретного формату й додано покажчик імен (у деяких зазначено рік народження), а також джерельні приписи (оформлені не за стандартом). Автор цих книг — Євген Михайлович Симонович — народився в Рівненській обл. у родині священика, був засуджений, перебував на Колимі й в Омську. Ще в спецтаборах почав збирати українські пісні. Дві збірки зібраних пісень у нього вилучили. Працював на будівництві.

Книга «Династія Харитоненків» (авт.-упор. І. О. Шудрик та Л. А. Даниленко. — Суми: «Слобожанщина», 2003. — 192 с.) вийшла накладом 1000 примірників. Її кваліфіковано як історико-документальне видання. У книзі зазначено, що вона має двох рецензентів — кандидатів історичних наук. Видання ілюстроване чорно-білими й кольоровими фото. Є фамільний герб династії цукрозаводчика Харитоненка.

Особливу увагу (окремий розділ і він чи не найбільший) приділено промисловості, цукровому виробництву, його історії й розвитку, наведено багато статистичних даних. Архівні свідчення розкривають підприємницьку, громадську, спонсорську та меценатську діяльність династії Харитоненків. Okремий розділ розповідає про добродійну діяльність цієї родини. Червоною ниткою через увесь розділ проходить теза про те, що Івана

Герасимовича Харитоненка називали «українським Савою Морозовим». Замість висновків подано розділ «Ким же вони були? Експлуататорами чи благодійниками?».

До кожного розділу додано використану літературу. У додатках уміщено таблицю з інформацією про цукрові заводи династії Харитоненків, перелік громадських споруд, збудованих за кошти батька й сина, перелік і фото їхніх нагород, перелік цивільних та громадських посад, які вони обіймали, а також перелік уміщених у книзі ілюстрацій.

Автор книги «Іван Онуфрійович Романюк (1892—1929) та його рід: Короткий біографічний нарис / внесок у відродження історичної пам'яті Хотинщини» (Л.: Вид-во «Мс», 2009. — 216 с.) — Анатолій Романюк, один із нащадків головного героя книги, мешкає в Оттаві (Канада). Наклад книги не зазначено, її рекомендовано «уболівальникам за відродження історичної пам'яті Хотинського краю, а також широкому колу читачів». В анотації викладено основний зміст книги, зокрема сказано, що «Книжка присвячена політичному діячу Хотинщини двадцятих років минулого століття Івану Онуфрійовичу Романюку та його родоводу. На його коротке життя припадають епохальні події, у яких він був активним учасником, — Перша світова війна, революція в Росії, нова влада, румунська у Бессарабії й на Хотинщині. Його біографія багатогранна — ветеран імперської Російської армії, учасник проти румунського Хотинського повстання, депутат Румунського парламенту, захисник як депутат від урядової партії більше ста підсудних, бессарабців і хотинців, на воєнному суді в 1926 р. в Чернівцях за начебто комуністичну діяльність. Крім кількох справжніх більшовицьких агентів, усіх підсудних було виправдано. Помер на 37-му році життя від ревматизму, набутого в окопах на Галицькому фронті. Події подано в широкому історичному контексті. Перша світова війна, на думку автора, була початком занепаду європейської цивілізації. Гостро засуджено більшовицьку революцію». У книзі є світлини різних документів (розписки про надання меценатських грошей, документи про майно тощо), газетних публікацій, електронних листів, фото членів родини.

Перша частина знайомить з біографічними даними Івана Онуфрійовича, але переважно присвячена його громадській та політичній діяльності, змальованій на тлі історичних подій того часу. Друга частина — розповідь про його рід, родину, в якій він зростав, його власну родину, дружину й дітей. У цьому розділі є інформація і про життя автора цих нарисів. Третя частина — «Хотинщина та її історична спадщина» — це спроби автора пов'язати цю тему з відродженням історичної пам'яті Хотинського краю. Книга має документальний додаток, у якому вміщено низку фото, коротку біографію англійською та румунською мовами, є також іменний покажчик та зміст.

Видання «Родовід Купчишиних» (автори: М. Ф. Купчишин, А. І. Купчишин, Є. М. Купчишин. — Алмати: КазНПУ ім. Абая, 2005. — 201 с.) вийшло накладом 500 примірників. Розраховане на краєзнавців, молодь, усіх читачів, які цікавляться темою спадкоємності поколінь. В анотації сказано: «У родоводі сім'ї Купчишиних розповідається про село Слободу-Мурафську, звідки починаються витоки їхнього роду, наводяться спогади дідів і батьків про події та умови життя сімей Купчишиних, а також їхніх найближчих родичів. Автори Михайло Купчишин, історик, краєзнавець, Анатолій Купчишин (його племінник), доктор фіз.-мат. наук, професор, проректор Казахського національного університету імені аль-Фарабі, та Євген Купчишин (син Михайла Федоровича), радіоінженер, систематизували багато матеріалів про свій рід з кінця XVIII ст. до нинішніх днів». У додатку вміщено схеми родоводів, карту «Мурафа і Клекотина в кінці XX ст.», а також багато чорно-білих світлин членів родини. Книга має зміст. Розділи вибудовані за персоналіями, наприклад: «Сини і дочки Федора Купчишина», «Наталія Купчишина — Воронова» та ін., окремі оповіді — за географічним принципом, наприклад: «Купчишини в Казахстані».

Книга Н. Кислинської «История Остославских» (ред.-сост. П. Иванов-Остославский. — Херсон: Скифы, 2006. — 40 с.) вийшла у вигляді брошури накладом 50 примірників російською мовою. Автор і упорядник кваліфікують її як науково-популярне видання, призначене для істориків-краєзнавців і пошановувачів херсонської старовини. Книгу присвячено історії Остославських — відомої в XIX ст. херсонської родини, яка дала місту й країні немало талановитих підприємців, офіцерів, учених, діячів мистецтва. У книзі розглянуто генеалогічні зв'язки Остославських зі старовинними дворянськими і купецькими родами Херсона — Тропінініми, Акулінініми, Фроловими, де Безансон. Текст лише на 11 стор. Чотири додатки — це родоводи-схеми Акулінініх, Остославських, Фролових, Іванових. Далі — якісні, великі за розміром, підписані чорно-білі фото. Змісту немає. Видання складається з двох розділів: «История Остославских» та «История Фроловых».

Брошура Т. В. Старицької «Родовід козака Івана Сіромахи» (Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. — 18 с.) вийшла накладом 300 примірників. Автор кваліфікувала її як «наукову розвідку». Є присвята й епіграф. Текст уміщено лише на шести сторінках (4—10 стор.) із сорока, далі — додатки (титульна сторінка Звіту В. А. Ромашка про розкопки 2005 р., план розкопок, фото могили, села, реконструкція костюма). Після тексту подано літературу — 7 позицій без зазначення року, місця видання й кількості сторінок. В анотації сказано, що «Автором вперше досліджено і встановлено родовід козака Васюринського куреня Коша Нової Запорозької Січі Івана

Сіромахи та назви, які носили засноване ним поселення Велике Сіромашине та пізніше побудована поблизу станція Микола-Козельськ». Причиною написання книги авторка називає перепоховання Івана Сіромахи 10 листопада 2005 р.

Книга В. Залізного «Мазепинець із Батурина: Життєопис родини Шклярів» (Т.: ТНПУ, 2005. — 34 с.) вийшла у вигляді брошури накладом 100 примірників. Видання кваліфіковане краєзнавчо-популярним. Складається з кількох розділів (змісту немає): «Трагічна доля Батурина», «Мазепинець із Батурина», «Надії на відродження через триста років забуття», «Надії на відродження Батурина прилинули на хвилях «помаранчевої революції»». Наприкінці вміщено три вірші: «Батурин вічно буде!», «Дзвінбудитель» (присвята Миколі Шкляру), «Гетьманська столиця». Чому в назві книги зазначено «життєопис», не зовсім зрозуміло, бо в самому описі йдеться, швидше, про Батурин, створення краєзнавчого музею та про участь у цьому М. Шкляра. В анотації сказано: «У 60-х роках мешканець селища Батурин Микола Шкляр з власної ініціативи проводить просвітницьку роботу з гостями Батурина, екскурсійними групами, що відвідують гетьманську столицю. Розповідає про трагічну історію колишньої столиці, опального гетьмана Лівобережної України Івана Мазепу». Є чорно-білі світлини похорону Івана Івановича Шкляра та Миколи Шкляра — засновника Історико-краєзнавчого музею в Батурині, його з друзями, родичами та під час екскурсій.

Книга Ф. Ф. Рубіша «Родовід великолучанських Хомів, Фелдіїв та їх родинні зв'язки» (Ужгород : ВАТ «Патент», 2008. — 128 с.) вийшла накладом 100 примірників і кваліфікована як літературно-художнє видання. На 1-й і 4-й стор. обкладинки — родинні фото. Є зміст. В анотації коротко викладено зміст книги: «Федір Рубіш, вчитель історії, народознавець, автор декількох книжок, людина неабиякого життєвого досвіду, здійснив історично-етимологічне дослідження села Великі Лучки. Життя людей нерозривно пов'язане з місцем їх проживання. Його історією. Треба не забувати своїх предків, пізнавати багате минуле свого села, міста, яке переплітається з історією рідного краю і обов'язково починається з батьківського порога. У цій невеликій книжці автор висвітлив не тільки корінних жителів села Великі Лучки, а й дослідив виникнення їх прізвищ, їх родинні зв'язки та родовід Хомів та Фелдіїв. Подаються прізвища, найбільш розповсюджені на території села Великі Лучки Закарпатської обл. в XVII — XX ст. Містить етимологічну довідку щодо походження прізвища, його початкової форми та допрізвищевих значення». У книзі багато чорно-білих світлин, є також кілька кольорових. Додано також схеми, на яких показано місце проживання членів родини в селі за вулицями. Є словник маловживаних

слів села Великі Лучки та історико-етимологічний словник (про прізвища, які тісно пов'язані з родинами Балогів по жіночій лінії). На початку книги вміщено розділ «Замість передмови. Із історії села Великі Лучки». Розповідь побудована за персоналіями (представниками роду), зокрема за їхніми прізвишками, наприклад: «Хоми без прізвиська», «Хома-Добош», «Хома-Річко» та ін. Видання має довідково-допоміжний апарат — списки використаної літератури та умовних скорочень, післямову.

Книга «Родина Качалів в історії Галичини» (автори: Є. Дорош., В. Слюзар. — Т.: Вид-во «Підручники і посібники», 2010. — 160 с.) вийшла накладом 300 примірників. Її кваліфіковано як наукове видання і присвячено галицькій родині Качалів — Теодора і Євдокії, які дали Україні цілу плеяду видатних особистостей: Качали, Студинські, Слюзари, серед яких були священики, меценати, поручники УГА. Автори: Євген Дорош — земляк, краєзнавець; Володимир Слюзар — журналіст, член редколегії «Тернопільського енциклопедичного словника», праправнук Степана Качали. Тут вміщено багато чорно-білих світлин, є фото документів (як зазначено, вони опубліковані тут уперше), будівель тощо. Текст доречно проілюстрований. Є схема родового дерева Качалів. У Примітках подано короткі відомості про людей та історичні події, які згадано в книзі. Є також довідково-допоміжний апарат: бібліографія та джерела (47 позицій, укладено за стандартами й доречно).

Книга В. А. Згурського «Згурські: [Відомості про родини з прізвищем Згурські]» (Вип. I. — К.: ПП «Телерадіокомпанія ІК», 2004. — 800 с.) вийшла накладом 210 примірників (зазначено, що розповсюджується безкоштовно). Солідне видання (про що свідчить, зокрема, і кількість сторінок), є розлогий зміст, вклеєно схеми генеалогічних дерев. Уміщено багато чорно-білих фото, короткі біографії членів родини, їхні спогади та листування. Наприкінці книги — пояснення деяких скорочень. У тексті книги є внутрішні відсилання до інших розділів. Автор цікаво розпочав свою розповідь. У передньому слові книгу названо «палацом Згурських», де є передпокій, у якому знайомимося з історією роду, а далі зал, у якому 12 осіб, що потерпали від радянської влади; у наступному залі імена 80 воїнів, які віддали свої життя за волю і незалежність Батьківщини. Далі зал невільників, у якому 40 осіб, що були вивезені на примусові роботи до Німеччини або побували у фашистських концентраційних чи фільтраційних таборах і повернулися додому. В анотації сказано, що це видання є спробою дослідження родин, що проживають на теренах України і носять прізвище Згурський. Зазначено також, що працюючи над книгою, автор намагався представити усі відомості, що безпосередньо стосуються людей із цим прізвищем.

Загалом цікавою видається побудова, структура книги. Оформлено за канонами наукового видання, оскільки всю інформацію паспортизовано, подано вихідні дані матеріалів, узятих в архівах. Фото та ілюстративний матеріал використано доречно. Зроблено спробу подати максимум віднайденної інформації логічно, у певному порядку. Спочатку подано коротку історію роду й походження прізвища, географію розселення представників роду. Далі — списки репресованих; тих, хто загинув на фронтах; невільників (вивезені до Європи на роботи та в концтабори). Представлено також гілки роду за географічним принципом («Гілка роду смт. Згурівка Яготинського району Київської області» і т. д.). Інші розділи присвячені окремим персоналіям, де вміщено біографії або автобіографії, фото окремих осіб і членів родини, листи, архівні матеріали, є і матеріали з архіву автора, наприклад, щоденники, їхні вірші. Опубліковані різного роду документи — характеристики, подання, витяги з наказів, матеріали атестацій, посвідчення, протоколи допитів, рішення судів, спогади, поезії. Є спеціальні позначки, якщо матеріали взято з мережі Інтернет. Наприкінці книги, перед переліком скорочень, подано список осіб, поспілкуватися з якими на момент видання книги не вдалося і тому про них уміщено мінімум інформації або просто зазначено про їх існування.

Книга Костя Липківського «Тіні незабутих предків» (К., 2003. — 222 с.) має присвяту: «Моїй Мамі — Катерині Осмяловській, моєму Таткові — Лесю Липківському і всім рідним — присвячую. Кость Липківський» та три епіграфи: «Єдиний спосіб відновити в нашій народі силу до свого рідного вільного життя, любов до своєї отчизни України — це згадати, знати своїх предків, увійти з ними в духовне єднання, раз-назавжди твердо і ясно зрозуміти “чий ми діти”» (О. Василь Липківський); «Те, що забули сини, намагаються згадати онуки» (Ейлі Россі); «Бывают странные сближенья...» (А. С. Пушкин). Ми зумисне навели тут ці три цитати, бо вони можуть служити епіграфом до будь-якого видання, що стосується генеалогічного дослідження і дуже влучно відображають суть усього, про що йдеться в згаданій книзі.

Це — книга про родичів митрополита Василя Липківського. Її побудовано у вигляді вільної оповіді одного з нащадків славного роду про своїх предків. Зміст дещо умовний, назви розділів досить поетичні, зокрема: «Папаша і Клавочка», «Дідусь з бородою», «Мама, Татко... і трошки я», «Час збирати каміння». Наклад не зазначено. Є чорно-білі й кольорові фото. У текст вмонтовано матеріали з родинного архіву — листи, документи, нотатки, малюнки, газетні вирізки, фотографії. У своїй оповіді автор згадує про причину написання книги — на цьому наполягли шкільні товариші, однокурсники та всі, хто бували в родині й донині пам'ятають

і згадують старше покоління родини Осмяловських —Липківських. Текст добре відредагований.

Книга «Родом зі Струсова. Розповіді про Цегельських» (Л.: Ліга-Прес, 2002. — 308 с.) вийшла накладом 500 примірників за ред. Л. Купчик. На форзаці вміщено карту-схему «Родинна географія». Це, по суті, збірник, у якому представлено історичні розвідки, мемуарні екскурси, цікаві джерела та аналітичні підсумки про життя одного з давніх і розгалужених родів — священничого роду Цегельських, точніше, його Струсівської гілки, започаткованої о. Теодором, довголітнім парохом с. Струсова на Тербовлянщині. В анотації до книги слушно зазначено, що «Ознайомлення з драматичними, часто несподіваними, долями й життєвими перипетіями, в які потрапляли члени цього роду, та споглядання широкої географії їхньої розсіяності по світі є цікавим, зворушливим і повчальним. Воно дозволяє краще осягнути всю багатогранність історії України ХІХ — ХХ століть. А осмислення незгасного сліду, залишеного кращими представниками цього роду, здатне вплинути і на вибір власних найправильніших орієнтирів у земному житті».

«Великий рід великої людини» С. В. Чаніна (К.: ТОВ «ЕЛІБРЕ», 2008. — 160 с.) — науково-популярний нарис про Т. Г. Шевченка та його родовід. Книга вийшла накладом 10 000 примірників. Автор присвятив її своїм донькам. Він спробував, використовуючи документальні та мемуарні джерела, які накопичилися за півтора століття після смерті поета, відстежити поворотні моменти в житті Т. Г. Шевченка, виявити, наскільки це можливо, маловивчені лінії його двоюрідних родичів. Книгу поділено на невеликі розділи, є зміст. Автор розпочав свою розповідь із характеристики історико-побутового тла періоду (з 2-ї чверті ХVІІІ століття до 1861 року), коли жив Т. Г. Шевченко. У другій частині представлено історичне дослідження про рідного брата Г. І. Шевченка — Омеляна, переведеного в Херсонський маєток В. В. Енгельгардта близько 1820 року. Показано долі людей, які належать до роду Омеляна Івановича. Є, хоча й невеликий, список використаної літератури. Наприкінці книги подано фотодокументи (чорно-білі неякісні світлини). У розділі «Корені й гілки єдиного дерева» вміщено генеалогічні дерева родини Андрія Товстика Безрідного-Шевченка.

Книга Г. Тамарченка «Судьба одного семейства: (на крутих поворотах історії): воспоминания» (К.: Журнал «Радуга», 2001. — 232 с.) вийшла російською мовою накладом 500 примірників. Її кваліфіковано як літературно-художнє видання. Автор цієї книги, написаної у мемуарному жанрі, — доктор філологічних наук, літературознавець — Григорій Овсійович Тамарченко. До книги є епіграфи. Складається з трьох частин і одинадця-

ти глав. Життя однієї родини представлене на тлі історичних подій і життя країни. Наприкінці книги окремим блоком додано чорно-білі фото.

Книга Б. А. Мінкуса «Моя сім'я» (Симферополь: 2003. — 24 с.) вийшла російською мовою і, як зазначено, в авторській редакції. Наклад не вказано. Книгу ілюструють чорно-білі світлини й кольорова репродукція Р. Е. Нудельмана «Портрет Б. А. Мінкуса» 1970 року. Це історія родини Мінкус — Нудельман, різні покоління якої прославили Одесу видатними інженерами, архітекторами, художниками, громадськими діячами. Післямову написали учні Б. А. Мінкуса.

Книга О. Охріменко та Г. Волошенюк «Коріння поколінь» (Вінниця: О. Власюк, 2008. — 108 с.) вийшла накладом 50 примірників і кваліфікована як літературно-художнє видання. Авторки вбачають новизну цієї роботи в тому, що, нарешті, є змога «виступати із життєписами людей із самісінької гущі народу». Запропоновано перипетії долі простої вчительки, виховательки дитячого садка і її чоловіка, відомого будівельника, та їхніх дітей. У книзі є зміст. Вона ілюстрована чорно-білими світлинами і присвячена родині однієї з авторок — Олени Миколаївни Охріменко. Це фактично її спогади, записані Ганною Волошенюк, чоловік якої, Іван Волошенюк, колись був учнем Олени Миколаївни (Волошенюки працюють у редакції газети «Вінниччина»). Вміщено статтю І. Волошенюка, опубліковану в газеті «Вінниччина», про будівельника Віталія Охріменка, сина Олени Миколаївни, поезії Віталія Охріменка, а також щоденник одного із членів родини Володимира Павловича Назарова (1943 р.).

Праця Миколи Ворони «Родинна пісня: Розповідь у спогадах і листах» (Донецьк: Каштан, 2008. — 306 с., 44 іл.) вийшла накладом 100 примірників як літературно-художнє видання. Є зміст. На обкладинці — фрагменти картин О. Ворони «На Росі» і «Мовчазні свідки». Двома блоками вміщено чорно-білі й кольорові світлини, серед яких є портрети членів родини, виконані О. Вороною. Книгу автор присвятив своїм батькам, а за епіграф узяв слова Г. Сковороди: «Пізнай себе — і ти пізнаєш світ». На форзацах книги уміщено два генеалогічних дерева — родини Ємільяна Ворони та Семена і Анюти Бондаренків.

Розповіді про членів родини розташовані за географічним принципом: перша частина книги «Бузька сторона», друга — «Черкащина». У межах кожної частини оповіді подано за родами, наприклад: «Антон і Ганна Ворони», «Тарасенки» тощо. Автор намагався представити логічно вибудовані біографічні довідки про кожного із членів родини, часто вмонтовуючи листи і спогади, записані з вуст героя оповіді. У книзі розкриваються складні людські характери, умови життя і культура, чому сприяють вдало вмонтована в текст оповідей українська народна пісня, приказки, описи

святкування християнських свят, краєзнавчий матеріал. Наприкінці книги є розділ «Наша родина», де зазначено дати життя і смерті усіх членів роду (інформацію подано за родами), далі — «Календар пам'ятних дат (Дні народження)», де за місяцями подано роки народження членів родини. Уміщено також текст родинної пісні (авторів не зазначено).

Працю О. Козубського «Від Львова до тайги. Про рід Козубських» (Снятин: Видавнича фірма ПРУТ ПРИНТ, 2007. — 287 с.), як і дві попередні, кваліфіковано літературно-художнім виданням, і це дійсно так, оскільки оповіді в ній розлогі, літературно відредаговані. Рекомендовано її для широкого загалу читачів. Наклад не зазначено. Автор присвятив книгу своїм батькам. Видання ілюстроване чорно-білими світлинами. Є зміст. На тлі історичних подій на теренах України у ХІХ — ХХІ століттях висвітлено громадсько-політичну діяльність видатного діяча, члена Української Центральної Ради, багаторічного політв'язня польських тюрем та московських таборів Бориса Миколайовича Козубського, а також політичну діяльність членів його родини. Передмову «Роде наш красний» написав голова Снятинського районного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка М. Попадюк. Перший розділ присвячено місту дитинства та юності автора — Кременцю. Два наступні акцентують увагу на важливих історичних подіях — «Перші совіти. Арешт Юрія Козубського» та «Німецька окупація 1941 — 1944 рр. Національно-визвольний рух. Героїчні дії УПА». Усі наступні розділи вибудовані за географічним принципом — за місцем перебування родини, зокрема: «Хабаровський край», «В Молдавії», «Стежками рідного Кременця» та ін. Останні два розділи — це спогади-розповіді двох представниць родини.

Нарис М. Запаско «Мій родовід: окремі спогади з мого особистого життя» (Л., 2001. — 51 с.) має формат А4 і схожий на самвидав, бо не вказано жодних видавничих реквізитів. Наклад також не зазначено. Уміщено не якісні чорно-білі фото (на 21-ій сторінці). У брошурі є присвята: «Світлій пам'яті моєї рідної, дорогої сестри Гані Котик присвячую». Змісту немає. Виокремлено лише один розділ: «Коротко про родовід — історію поколінь мого роду». У ньому авторка подала, як підрозділи, свою біографію (Марія Андронівна Запаско — дівоче прізвище Приймак), потім родовід по батьковій лінії, мамину лінію родоводу; інформацію про себе — детально описала роки свого навчання в школі, медшколі, період Великої Вітчизняної війни, навчання у ВНЗ, подружнє життя, розповіла про племінників.

Друга брошура М. Запаско «Мій родовід: відгуки родичів, друзів і знайомих» (Л., 2001. — 64 с.) подібна до попередньої — формат А4, у ній так само немає жодних бібліографічних даних чи видавничих реквізитів, не

зазначено наклад. Її надруковано на друкарській машинці, дещо дописано від руки, зокрема спогади й відгуки про цю книгу, ілюстровано неякісними світлинами. Обидва видання є у фондах Наукової бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України.

Валентина Ханко опублікувала кілька видань з досліджуваної проблематики. У назвах книг вжито слова «генеалогічні нариси», «родина», тому читач сподівається знайти в книзі матеріали саме з цієї проблематики.

1. Лугова Л. Родина: Збірка поезій / Запис В. Ханко. Упоряд. О. Ханко. — К.: Видавець О. Ханко, 2006. — 32 с. До збірки увійшли родинні поезії матері Валентини Ханко — Лідії Лугової, записані її донькою. «Віршовані твори складено у формі речитативу, під час декламації якого виникає велика кількість варіацій, що характерно для народних дум, билин, оповідок. У збірці Лугова постає як носій родової пам'яті» — так охарактеризувала творчість матері укладачка. У виносках до поезій подано короткі біографічні довідки про членів родини. У книзі є чорно-білі світлини, наприкінці подано зміст.

2. Ханко В. Генеалогічні нариси. Зшиток 1: Будівничий Анатолій Луговий / Упоряд. О. Ханко. — К.: Видавець О. Ханко, 2007. — 80 с.

3. Ханко В. Генеалогічні нариси. Зшиток 2: Казкарка Параска Бутенко / Упоряд. О. Ханко. — К.: Видавець О. Ханко, 2007. — 56 с.

4. Ханко В. Генеалогічні нариси. Зшиток 3: Поет Володимир Бутенко / Упоряд. О. Ханко. — К.: Видавець О. Ханко, 2007. — 52 с.

Усі три книги (їх оформлення й наповнення) виконані в одному стилі. Наклад не зазначено. Наприкінці кожної книги є зміст і додатки (наприклад, у третьому зшитку: «Медалі Володимира Бутенка»). У книгах є чорно-білі та кольорові ілюстрації (фото членів родини та художніх робіт Валентини Ханко). «Генеалогічні портрети» В. Ханко — це короткі біографічні портрети визначніших представників роду, тут розміщено дитячі спогади укладачки. Книги складаються з коротких оповідей-спогадів.

Для прикладу представимо ще одне видання, що належить до тих, які своїми назвами можуть увести в оману читача, котрий сподівається знайти генеалогічні розвідки чи просто оповіді про окремі українські родини. Зокрема, книга Миколи Дороша «Роде наш красний» (Вінниця: О. Власюк, 2008. — 140 с.) присвячена 500-річчю села Воронівці. Вийшла накладом 200 примірників як громадсько-політичне видання і рекомендована усім, хто цікавиться історією одного з чарівних куточків Хмельниччини. Мету цього видання автор визначив так: «Людська пам'ять здатна забувати минуле, вивітруватись нинішніми проблемами й негараздами. Щоб цього не сталося, у цій книзі зроблено спробу систематизувати, узагальнити і, по можливості, коротко розповісти про відомих людей — уродженців села

Воронівці, що жили, живуть і працюють у багатьох куточках країни. Однак спільними для них усіх є вербова колиска на конопляних вервечках, святі батьківські пороги, тихоплинна Снивода і незабутня мамина стежина Воронівець». Біографічні нариси уміщені за алфавітом прізвищ, але першою подано оповідь про директора Хмільницької філії ЗАТ «Зернопродукт». Є зміст. Текст проілюстровано чорно-білими світлинами.

Важливу роботу в генеалогічному напрямі проводить відділ спеціальних галузей історичної науки та електронних ресурсів Інституту історії України НАН України, у якому функціонує сектор генеалогічних та геральдичних досліджень, очолюваний кандидатом історичних наук В. В. Томазовим. Науковці захистили низку кандидатських та докторських дисертацій, присвячених комплексному дослідженню видатних українських родин і династій, зокрема шляхетських і козацьких (див.: Томазов В. В. Генеалогія козацько-старшинських родів: історіографія та джерела (друга половина XVII — початок XXI ст.) / Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — Київ, 2005; Кривошея В. В. Персональний склад та генеалогія української козацької старшини (1648 — 1782 рр.) / Автореф. дис. ... докт. іст. наук. — Київ, 2006; Легун Ю. В. Джерела з генеалогії селян Подільської губернії: стан збереження, інформативне наповнення, класифікація (1793 — 1917 рр.) / Автореф. дис. ... докт. іст. наук. — Київ, 2007 та ін.). Працівники Інституту організовують «Українські генеалогічні читання», де обговорюють проблеми теорії, методології і практики генеалогії, генеалогії родів різного соціального та етнічного походження, пов'язаних з Україною, родової геральдики.

Варто зазначити, що в мережі Інтернет створено низку спеціальних сайтів, як, наприклад, Українське бюро генеалогічних досліджень, яке надає платні послуги з цих питань, або, приміром, багатомовний проект «Родовід» (rodovid.org). У низці періодичних видань започатковано рубрики, присвячені видатним українським родинам, зокрема: у віснику Українського товариства охорони пам'яток історії і культури «Відлуння віків» — «Родовід», у газетах «Культура і життя» й «Сільські вісті» — «Від роду — до народу» та ін. Товариство «Просвіта» також має секцію «Український родовід». У цій серії опубліковано, зокрема, книгу М. та Я. Ганіткевичів «Родовід Ганіткевичів та споріднених родин» (Львів, 2006). 1991 року в Черкасах (згодом — у Києві) почав виходити часопис «Родовід», що вміщував етнографічні, археологічні, історичні, фольклорні, мистецтвознавчі матеріали. Від 4-го числа мав підназву «наукові записки до історії культури України». Кожен із випусків часопису присвячений окремій темі — мистецтвознавству, іконопису, кобзарству та лірництву, народній картині та примітивному мистецтву тощо. У цьому часописі немає публікацій з

генеалогічної проблематики, але окремі матеріали розповідають про видатні родини України. Особливо цінним є те, що усі ці матеріали тут опубліковано вперше.

У 1-му числі часопису, окрім інших матеріалів, що не були раніше опубліковані, в рубриці «Сторінки родинного альбому» вміщено старі фото родини художника Миколи Бабака. На жаль, вони не підписані (немає ні дат, ні місяця, ні імен), лише додано його короткий коментар до них, радше коротенькі спогади з дитинства. У 5-му числі надруковано повідомлення «Мікромузей родини Горових у Празі», підготовлене за рукописом Калини Шутко, повний текст якого зберігається в рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. Свого часу Марія Мишанич виїхала до Чехії на заробітки, там вийшла заміж і оселилася, але все життя багато робила для збереження української культури — писала вірші, співала в хорі, танцювала, вишивала, вивчала і відтворювала український народний одяг, а головне — створила родинний музей. У 6-му числі, що присвячений лірництву та кобзарству, у рубриці «Спогади» вміщено статті Галини Хоткевич «Коло не замикається. Спогади про батька. Листи до Гната Хоткевича» та Миколи Кабачка «Спогади про батька». 10-е число «Родоводу» присвячене родині Смиренків. Випуск містить багато світлин, що доречно ілюструють представлений матеріал, який подано за рубриками «Спогади», «Дослідження», «Архів», «Документи». У статті однієї із нащадків роду — Тетяни Смиренко — «Очима пам'яті» вміщено розповідь і дитячі спогади про родину, проілюстровані родинними світлинами (кожна світлина ретельно підписана).

Стаття О. Шевченко «Родина Смиренків і розвиток цукрової промисловості в Україні» розповідає про великий внесок Смиренків-цукроварів у економічне і духовне відродження України. До статті додано примітки — посилання на використану літературу. Є кілька світлин — фото членів заводууправління Мліївської цукроварні, Платона Смиренка, листа Т. Г. Шевченка до Платона Смиренка та ін. Приділено увагу питанню стосунків Т. Г. Шевченка з родиною Смиренків, зокрема з Платоном Смиренком, який позичив кошти на видання «Кобзаря» 1860 року. У матеріалі Д. Чередниченка «В одну громаду скуті...» представлено стосунки родини Смиренків з П. Чубинським, Т. Г. Шевченком та багатьма іншими діячами культури того часу, а також інформацію стосовно підтримки журналів «Киевская старина», «Основа». До статті додано примітки — посилання на використану літературу. Уміщено також передруковану із часопису «Степ» за 1916 р. статтю А. Ніковського «Пам'яті Василя Смиренка» та фото і передрук довіреності, якою Василь Федорович Смирен-

ко від свого імені та від імені своєї дружини Софії Іванівни уповноважив В. Б. Антоновича фінансувати всі почини, які Громада вважала вартими допомоги.

У статті «Благословенний небесами шлюб» О. Леонтович представила спогади своєї тітки Ольги Костянтинівни Первової-Леонтович, яка була двоюрідною онукою Софії Іванівни Симиренко. За авторством П. Вольвача вміщено дві статті: «Український король російського садівництва» (про життя та наукову діяльність Льва Платоновича Симиренка) та «Володимир Симиренко» (про сина Льва Платоновича, теж ученого, наукові праці якого знищено, а ім'я зітерто з нашої пам'яті в роки сталінських репресій), які ілюстровано світлинами окремих документів. Архівна розвідка Д. Малакова «Київські адреси родини Симиренків» простежує зв'язки родини з Києвом, подано фото будинків, у яких свого часу мешкала родина, є посилання на архівні джерела. С. Кривенко подав свою розвідку під назвою «Деякі документи до історії родини Симиренків з фондів Черкаського обласного державного архіву». Тут представлено цікаві факти про предків Симиренків ще від 18-го століття, уміщено світлини віднайдених архівних документів.

14 число часопису присвячене 100-річчю Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського. Уміщено кольорові фото окремих експонатів музею. Усі статті ілюстровано чорно-білими світлинами. Є посилання на архівні фонди та друківані матеріали. Наприкінці випуску подані фото та зазначено місце роботи авторів статей, уміщених у цьому числі часопису. Стаття Н. Населевець «Родина Тарновських» розповідає про найвідоміших представників цього славетного українського роду, який прославився своєю плідною патріотичною діяльністю на терені українського меценатства — Григорія Степановича та двох Василів Васильовичів Тарновських. Стаття Т. Журавльової «Нащадки мецената» написана за мемуарами онуки В. В. Тарновського — Тетяни Василівни (спогади музейним працівникам надала її онука — Любов Анатоліївна Прозорова). У статті С. Папети «Качанівка» йдеться про проблеми, пов'язані зі створенням історико-культурного заповідника в Качанівці, якому 1996 р. (час написання статті) виповнилося 15 років. Викладено коротку історію цієї дворянської садиби. Наприкінці статті наголошено на тому, що Качанівка — це остання дворянська садиба в Україні, де зберігся цілісний архітектурно-парковий ансамбль, що, окрім комплексу житлових, культових та господарчих споруд, має найбільший у Європі ландшафтний парк.

Кілька статей присвячені історії створення музеїв у Чернігові, зокрема С. Половникова у своїй статті «Музей українських старожитностей ім. В. В. Тарновського» розповідає історію його створення та діяльність

наприкінці 19 — на початку 20 ст. Л. Линюк у своїй розвідці «Музей Чернігівської губернської вченої архівної комісії» представила історію створення цього закладу, що тривалий час був затінений широко відомим музеєм старожитностей ім. В. В. Тарновського. Стаття Г. Арендар та С. Лихачової «Чернігівський історичний музей у 20—90-ті роки» присвячена історії його створення, що пов'язана з виникненням на хвилі жовтневого перевороту 1917 року першого музею в Чернігові — музею поміщицького побуту і мистецтва XVIII — XIX століть. О. Ісаєнко та В. Мудрицька у статті «Історія Чернігівського єпархіального давньосховища» розповідають про історію виникнення ідеї створення такого музею та його діяльність. Про наповнення чернігівських музеїв, найцінніші їхні експонати розповідають статті: О. Черненко «Давньоруські скарби Чернігівського музею», Т. Ільченко «Зброя з колекції Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського», Г. Арендар «Срібні оправы євангелій XVII — XIX століть», І. Ситого «З історії української сфрагістики (на матеріалах Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського)», В. Зайченко «Збірка гаптів XIV — XIX століть», А. Адруга «Чернігівська чудотворна ікона Єлецької богоматері», В. Пуцка «Мазепина срібна шата в Чернігові», Т. Куценко «Богородичні гравюри “Руна орошенного”». Стаття З. Тарахан-Берези «Василь Тарновський та пам'ятник-хрест на Шевченковій могилі» відкрила читачеві невідомі до того факти про меценатство В. В. Тарновського у питанні збереження історичної пам'яті про Т. Г. Шевченка та його творчої спадщини, зокрема про сприяння впорядкуванню могили поета. Переважна більшість авторів матеріалів, уміщених у цьому числі часопису «Родовід», так чи інакше торкнулися імен представників відомої української родини Тарновських, оскільки неможливо, розповідаючи про створення Чернігівських музеїв та їхні колекції, не згадати цих меценатів.

Проведений аналіз літератури мемуарного та історико-краєзнавчого характеру дозволив окреслити перелік проблем і завдань, пов'язаних з їх підготовкою, зібрати та узагальнити інформацію щодо наявних видань, присвячених висвітленню життя, діяльності, взаєминам представників окремих родин. Для сучасного етапу розвитку українського книговидання у сфері біографістики характерне збільшення не лише кількості видань довідкового характеру про родини, а й суттєве розширення кола їх видавців. Ці видання претендують на статус «генеалогічного» або «просопографічного», тобто загалом «наукового» дослідження, хоча це не завжди відповідає дійсності.

Є низка видань, авторами яких є науковці — історики, архівознавці, бібліографи, археографи, які підготували справді наукові видання про відомі родини. Ці книги мають особливості, що відрізняють їх від аматорських

публікацій, якими рясніє нині книжковий ринок. Ці видання вирізняються особливою науковою підготовкою тексту, добром історичних документів та архівних матеріалів тощо, розгалуженим науково-довідковим апаратом (коментарі, примітки, покажчики, варіанти тексту та ін.). Вони мають і формальні показники — книгу прорецензували науковці, рекомендувала до друку вчена рада певної наукової установи чи навчального закладу тощо. Текст доречно доповнений іконографічним матеріалом.

Деякі ж видання кваліфіковані самими авторами (упорядниками) як наукові чи науково-популярні, хоча, по суті, до таких не належать. Назви книг дуже подібні між собою. Часом заявлена назва передбачає значно глибше і насиченіше змістове наповнення книги. Більшість книг виходять поза видавництвами, тобто без відповідного редагування (зокрема упорядкування й систематизації наявних матеріалів) й корегування.

Показово, хто є автором книги — нащадок або член родини, про яку він пише, науковець — історик, бібліограф, дослідник генеалогії чи просто пересічна особа, яка з тих чи інших причин має доступ до певної інформації про родину і, що важливо, бажання та можливість її оприлюднити. Має також певне значення мета написання такої книги. Це може бути чийсь життєпис на тлі історичних подій у державі чи й цілому світі; або це прагнення дати повну інформацію про видатних представників окремого роду; або ж це оприлюднення архівних документів, епістолярію, матеріалів, які раніше не були опубліковані, тощо. Уже ці два фактори — автор і мета видання — дають можливість говорити про структуру і науковий рівень книги. У такому виданні є місце для автобіографії, спогадів друзів, колег та родичів, архівних документів, листування між членами родини та іншими особами, світлин різних років. Наукові видання, як правило, подають списки використаних джерел та літератури, повну паспортизацію усіх уміщених документів, іменні та інші покажчики і, головне, дають схеми генеалогічних дерев, родоводів. Різняться ці книги також накладом, рівнем поліграфії, стилем викладу тощо.

Інноваційні підходи до підготовки видань про родини виявляються у введенні до їхньої структури автобіографічних матеріалів, спогадів колег, друзів, знайомих, інтерв'ю, епістолярних, архівних, іконографічних матеріалів тощо. Ці інформаційні елементи суттєво доповнюють видання, допомагаючи повніше розкрити життєвий і творчий шлях представників родини, їхній духовний світ. Важливим чинником, що визначає зміст та стиль видання, є його цільове призначення. Це може бути просто біографічний довідник, або збірник спогадів, нарисів, листів, архівних документів, а може бути художня розповідь про життя родини тощо. У багатьох випадках наукові видання такого характеру мають не лише уніфіковану структуру, що вміщує біогра-

фічні відомості, спогади, світлини, список використаної літератури, систему допоміжних покажчиків, а також подібне поліграфічне оформлення.

Варто відзначити, що низка праць, які публікуються в останні роки, за наявності багатьох позитивних рис, мають суттєві недоліки. Рівень підготовки окремих із них потребує удосконалення, доопрацювання насамперед їхньої структурної будови, глибшого й ґрунтовнішого висвітлення інформації про персоналії, забезпечення видання допоміжними покажчиками, підвищення культури оформлення, що стосується і суто мовного аспекту. Одним із обов'язкових елементів біографічного видання є передмова або інформація від укладача, яка докладно розкриває зміст, структуру та призначення видання, чим суттєво полегшує користування ним. Наголосимо, що далеко не всі відповідні книги містять таку інформацію.

Основними частинами генеалогічних видань є зазвичай біографії членів родини. Співвідношення матеріалу в різних виданнях різне: в одних переважають ґрунтовні статті біографічного характеру, в інших є лише короткі біографічні довідки; в одних текст ілюстрований незначною кількістю ретельно дібраних світлин, в інших же світлин занадто багато, і така кількість нічим не виправдана, до того ж вони часто навіть не підписані. Взагалі питання іконографічного матеріалу в довідкових й енциклопедичних виданнях потребує окремих серйозних досліджень.

Різнобічна характеристика членів родини, що подає не лише їхню фахову, а й громадську, науково-організаційну, творчу діяльність, є одним з важливих критеріїв інформаційної наповненості та культури представлення інформації про родину. Позитивом також є те, що разом із висвітленням певних наукових чи творчих досягнень когось із представників родини розкриваються їхні особистості через спогади друзів, сусідів, колег, а також через інформацію про їхні уподобання, зокрема колекціонування, спорт, літературні та мистецькі досягнення тощо. Однак варто дотримуватися розумного співвідношення у висвітленні наукових здобутків і хобі особи. Іноді інформація про останні, що супроводжується численними фотокартками, складає ліву частину обсягу видання.

Часто книги не мають анотації, змісту, тому читачеві важко зорієнтуватися у матеріалі. Інколи розділи названо надто поетично, використано цитати, або вжито переносне значення якогось вислову. Трапляється, що книга не містить жодних видавничих даних. Одним із критеріїв зарахування видання до наукового є наявність у ньому розгалуженої системи допоміжних покажчиків, яка сприяє розкриттю багатоаспектного змісту всього видання та швидкому пошуку необхідної інформації. Зазвичай у таких книгах уміщують алфавітний, іменний, географічний покажчики, але частіше довідковий апарат взагалі відсутній. Отже, питання підготовки

видань такого рівня, щоб вони відповідали всім вимогам та інформаційним потребам користувачів, а також слугували основою подальших поглиблених досліджень особистості вченого та його доробку, є актуальними і потребують фахових досліджень.

З огляду на те, що нині спостерігаємо зацікавлення суспільства до енциклопедичних та іміджевих видань про відомі українські родини, з'явилося чимало праць довідкового та мемуарного характеру, присвячених різним родинам. На жаль, не завжди такі видання відповідають усім інформаційним запитам: подані матеріали можуть відрізнитися за обсягом і змістом, наповненням, стилістикою викладу, що значно знижує їх наукову цінність. Деякі публікації автори чи упорядники самі кваліфікують як наукові, хоча жодних ознак наукового підходу у викладі матеріалу немає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генеалогические исследования: Сб. статей. — М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1994. — 330 с.
2. Із забуття. Генеалогічні дослідження / Упоряд. З. Служинська. — Л.: ТзОВ «Галицька видавнича спілка», 2002. — 144 с.
3. Кобринський Г. У дзеркалі родоводу / Г. Кобринський, Ю. Кобринський, Д. Кобринський. — 2-ге вид., доповн. — К., 2009. — 408 с.
4. Кривошея І. І. Родинна хроніка: генеалогічні та історико-краєзнавчі нариси. — Умань: РВЦ «Софія», 2006. — 87 с.
5. Родовід: Науково-методичний посібник / В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко, С. В. Павлик та ін. — К., 2001. — 52 с.